

kívül nem közömbös számunkra, hogy a fiatalokat – akikre a fejlett szocialista társadalom továbbépítése vár – miként készítjük fel sokrétű, bonyolult, nem könnyű feladataik ellátására.

Amikor bevezetőnkben arra utaltunk, hogy sok szó esik a művelődésről, tettük ezt azért, hogy felhívjuk a figyelmet arra, most már van közművelődési törvényünk és ez a törvény ténylegesen segítheti és segíti is az általános iskola eredményesebb munkáját. Most már az a feladatunk, hogy a törvényt részletesen megismerjék a tanterületek, éljenek a törvény által biztosított lehetőségekkel, és segítsék elő, hogy a művelődés igazán minden felnövő fiatal – állampolgár – joga, lehetősége és feladata legyen.

DR. KERÉKGYÁRTÓ IMRE

Budapest

Szexualitás és tanulói magatartás

„A világ egyidőben akarja leküzdeni a magántulajdon uralmát és kivívni azt, hogy testünk-lelkünk magántulajdonunk legyen.”

Illyés Gyula: Fejezet Beatricéről

EGYIK neveléseméleti tanulmányomban hitet tettem arról, hogy a pedagógus középponti pályatevékenysége a rábizott ifjúság nevelése. Ennek „eredményei legegyszerűbben és viszonylag legegyszerűbben a *tanulók tudásának változásaiban*, gyarapodásában érhetőek tetten”. Lényegesen nehezebb azt a másik lényeges változást mérlegre tennünk, amely a tanulók magatartásában, észlelhetően pedig *magatartásuk külső megnyilvánulásaiban* figyelhető meg. (Kerékgyártó: A nevelés eredményessége. Budapesti Nevelő 1976:1. p. 13–25.) Magatartáson ugyanis – szerintem – azt a belső viszonyrendszert szükséges értenünk, amely a személyiség kibontakozása, az ember társadalmivá válása folyamatában az egyén és önmaga, illetve környezete között szerveződik. Ennek a viszonyrendszernek kialakulásában meghatározó szerepet játszanak mindazok a *személyek*, akikkel kisgyermekkorától haláláig kerül rövidebb, hosszabb ideig tartó közvetlen kapcsolatba (=kölcsonhatásba) az ember. Tekintettel arra, hogy csak egyes nyelvek ismerik a nem nélküli embert (das Mensch), a mindennapi életben a személyiségek *nemileg is* meghatározottak: nők vagy férfiak, nyilvánvaló, hogy a magatartás kialakulásában jelentős tényezők azok a kapcsolatok, amelyek különböző nemű emberek között keletkeznek, s róluk:

- valamilyen úton (filmek, regények, észlelés stb. útján) információkat szerzünk,
- illetve egyéni életünkben személyesen élünk át.

Éppen ezért a szexualitás a nevelés egyik fontos összetevője, egyrésztől mint *nevelésünk* tartalma (Szexuális, családi életre nevelésről szóló fejezetünk a MK. 1976. 4. számában), másrésztől mint az *önnevelés* fontos hatótényezője. Ez teszi szükségessé, hogy ebből a szempontból is foglalkozzunk a kérdéssel anélkül, hogy felesleges ismétlődésekbe bocsátkoznánk. Itt csupán csak utalunk néhány fontos alapelvünkre: a ma ifjúsága felfokozott szexuális ingerek között nevelkedik. Okai között Végh Antal az Északi utakon c. könyvében egy svéd íróra hivatkozva megemlíti, hogy a kapitalizmus a politikával való foglalkozástól kívánja elterelni az ifjúság figyelmét azzal, hogy ágyba csalogatja. Riesmann az elembertelenedés, eltárgyasodás elleni utolsó menedéket látja benne azzal, hogy közben maga a szexualitás is elembertelenedik, eltárgyasul.

Mások egyszerűen az üzlet térhódítását észlelik benne, s ezért a reklám eszközeinek tekintik. Minden olyan formája, amelyik a másik személy megtévesztésén, „átejtésén” alapszik, idegen szocialista cükánktól. Egyértelműen elítélendő, ha az egyik személy a másikban „örömforrásának” *eszközét* tekinti csupán, amint egyértelműen távol áll tőlünk a testi és lelki erőszak minden rafinált vagy nyers formája.

Az emberi tudás legősibb motorja a *kíváncsiság*. Minden ismeretszerzés, amelyik nem reked meg a lecketanítás, tanulás szintjén, ebből fakad, erre épít. A gyermek kíváncsisága szinte határtalan, kitarulkozik az egész világra, mintha képes lenne annak minden tudását egyszerre bekebelezni. Kíváncsiságát fokozza, ha valamit *rejtély* vesz körül, és *titkolnak* előle (Nem neked való! Úgysem érted még!). Érthető, hogy szexuális kíváncsisága viszonylag nagyon hamar jelentkezik, hiszen lépten-nyomon tapasztalja, hogy nemek léteznek, különböző viselkedések és információk hangsúlyozottan rá is irányítják létükre figyelmét. Mindaz, ami a nemek létevel kapcsolatos, felfokozottan érdekli a felnőtteket (ilyen lapokat, filmeket néznek, vicceket mesélnek, viselkednek). Szerencsések azok, akik kíváncsiságukat a szülők vagy társadalmilag érett felnőttek közvetítésével az életkoruknak megfelelő szinten kielégíthetik. A többiek kortársi környezetüktől szerzik be információikat, elsősorban azoktól, akiket korán jelentkező *nemi agresszivitás* jellemez, s ez nem ritkán torzulásokat idéz elő fejlődésükben. Már az óvodában megjelennek a Don Juan és Lucretia beállítódású kicsinyek (környezetük hatására!), akik beszédükkel, viselkedésükkel fokozott hangsúlyt adnak annak, hogy társuk lány vagy fiú.

Mint az egész nevelésben, a *szexuális magatartás* kialakulásában is jelentős szerep illeti meg a családot, főleg a családban töltött első éveket. Nem véletlen, hogy pszichológiai vizsgálatok sorozata (pl. Gegesi-Lieberman: Személyiségzavarok) tárta fel, hogy a későbbi deviáns magatartások mögött latenszen megtalálhatjuk a gyermekkor károsan ható szexuális traumáit (apa erőszakoskodását lánygyermekével; az anya áruba bocsátja serdülő lányát; több nemzedék együttélését az egyetlen szobában, s így a nemi élet teljes nyíltságát; a család kispolgári szabadosságát stb.). Köztük elég gyakran a kiskorúság tartalma alatt átélt első személyes szexuális tapasztalatokat (erről olvashatunk pl. a Magyar Ifjúság egyik 1976. őszi számának levelezési rovatában is), amelyeket sokszor egész életén át sem képes kiheverni a sérült. A szülők és gyerekeik kapcsolatának hatásai végigkísérik az embert egész életén (vö.: Az 51. dosszié c. regényt!), természetesen pozitív formában is. A népi szólás erre is utal, amikor a maga egyszerűségében rögzíti az évszázados tapasztalatokat: Nézd meg az anyját, és vedd el a lányát!

AZ EMBERI KAPCSOLATOK forradalmáról csak az, és csak akkor beszélhet, ha a forradalmon nem a múlt *hibás viselkedési mintáinak* általánossá tételét érti. Írók, tudósok sokszor és sokféleképpen tárták fel, és ábrázolták:

- a) a földesúr magatartását a jobbáglányokkal és asszonyokkal,
- b) a tőkés magatartását a munkáslányokkal (Nagy Lajos, Gelléri A. Endre novellái),
- c) az úrfiak magatartását a cselédlányokkal (Kosztolányi: Édes Anna, Maupassant novellái),
- d) a polgárasszonyok burkolt prostitúcióját (Krúdy Gyula),
- e) az embert áruvá alacsonyító prostitúció ezerféle nyílt és burkolt formáját (Tamási Áron: Nemesek stb.),

de egysem vonta le azt a következtetést, hogy ezeket a mintákat szocializálni, forradalmilag kiterjeszteni korszerű, emberhez valóban méltó lenne. Még akkor sem, ha a földesurat téveszelnök helyettesíti (Galgóczy: A vörös báró).

Az egyik leghamisabb illúzió lenne, ha a nevelés az emberi magatartás *uniformizálását* tekintené céljául. Az emberek között lényeges különbségek vannak, és lesznek:

- biológiaiak (termet, idegrendszer, alkat, csínosság stb.),
- pszichésék (képességek, jellem, irányultság, teherbírás stb.),
- szociálisak (anyagi helyzet, státus, kapcsolatok stb.),

ezeket kiiktatni nem lehet. Tudjuk, hogy négy milliárd embert meg lehet különböztetni egymástól ujjlenyomata alapján, pedig nem ez köztük a legjelentősebb különbség. Az emberek közti *minőségi különbségeket*:

- világnézetük (tartalma, iránya, erőssége, szilárdsága),
- műveltségük (terjedelme, mélysége),
- jellemük (szilárdsága, következetessége, tartalma),
- erkölcsiségük (erkölcsös, erkölcstelen, erkölcs nélküli),
- magatartásuk (adekvát, inadekvát megnyilvánulásai)

különbségei teremtik meg. Ezek a „minőségi mutatók” szoros összefüggésben vannak egymással, ami azt jelenti, hogy a világnézet meghatározza az erkölcsiséget, de a műveltség (ami nem azonos a tudás mennyiségével) is mind a kettőt. Nem lehet szilárd világnézete labilis erkölcsű embernek, amint szocialista, közösségi magatartási megnyilvánulásokat legfeljebb *megjátszani* képes, akiben ezek nem világnézeti, műveltségi, jellemi forrásokból fakadnak. Mindezt azért kellett taglalnunk, hogy lássuk, a szexuális magatartás nemcsak biológiai, hanem *világnézeti, jellemi kérdés* is. A világnézeti nevelés szerves eleme a szexuális nevelés. Családban és iskolában egyaránt. Nevelhetünk ösztintesre és alakoskodásra, meggyőződésre és szerepjátszóra. Makarenko mondta: ha valamelyik brigád tagja a szerelemben *cinikusnak* bizonyult, arra másnapról politikai feladatokat sem bízott, mert lelke mélyén politikailag is csak cinikus lehet. Szocialista nevelésünknek ezért kell következetesen hacrolnia a *szexuális cinizmus* terjedése ellen.

Nyilvánvaló ezek után, hogy a szocialista emberi (tehát humán tartalmú) kapcsolatoknak *egységes elvi alapjai* vannak, amelyekről egyéni variációk sarjadhatnak. Mindenekelőtt önmagukban és a ránbízott tanulóknak tisztázni kell, hogy kortársaink között *a szavak* szocializmusa még nem jelenti *a tettek* szocializmusát is. A szocialista erkölcs hirdetése még nem jelenti, hogy hirdetői azok szerint is éljenek (Ma is érvényes még: a vizet prédikál, bort iszik antagonizmusa). Sokan mondják, hogy a munka becsület és dicsőség dolga, mégsem munkával kívánják megszerezni becsületüket és dicsőségüket. Fennen hirdetik, hogy megfelelő embert a megfelelő helyre, gyakorlatban azonban ugyanezt úgy értelmezik: őket a nekik (és nem munkájuknak, képességeiknek) legmegfelelőbb helyre.

Nemes Rezső írta, nálunk még előfordul, hogy mások versenyeznek a pályán, és másokat látunk a dobogón. Ezt úgy is értelmezhetjük, hogy szocialista jelszavak hangoztatásával törtetnek vezetői posztra, ahol azután feudális földesúrként óhajtnák birtokba venni a „beosztott lányokat és asszonyokat”. Nincsenek munkatársaik, csak eszközeik.

A szexuális magatartás a családban alapozódik meg, az első mintákat anya-apa, lánytestvér-fiútestvér kapcsolataiban éli át a gyermek. Ezek a minták nagyon sokfélék. Megtaláljuk köztük *az állami gondozottak* elhagyatottságát, *a veszélyeztetettek* kiszolgáltatottságát éppúgy, mint az *agyonkényeztetettek* egocentrikusságát. Hatásukra a következő magatartási, viselkedési mintákkal találkozhatunk az iskolába lépés pillanatában:

a) *Agresszív viselkedés*. Forrása az otthoni elhagyatottság, mellőzöttség. Jellemzője: percig nem hagy nyugtot osztálytársainak, környezetének. Megjegyzéseket tesz minden másneműre, csípkedi, fogdossa, „szekálja” őket. Magatartásuk ellen sok kifogás merül fel más téren is, hiszen agresszivitásuk nem marad meg kizárólag a

szexualitás területén. Belőlük lesznek az elviselhetetlen „fönökök” vagy a parkok, telefonok rongálói aszerint, meddig tudják feltörni magukat. Agresszívok a volán és az íróasztal mellett. A legnagyobb baj, hogy kezdetben imponálnak, mire kibontakoznak, nagyon nehezen tudnak megváltozni. A szülők védelmét élvezik az iskola normáival szemben!

b) *Az énközpontúság túltengése.* Forrása az elkényeztetés, esetleg gyerekkortól kezdve a szülők státusszimbólumként nézik gyerekeiket: aki őket bírálja, bünteti, a szülők társadalmi státusát sérti meg. Jellemzője: a büntethetetlenység hamis öntudata. Korán az a hiedelem alakul ki bennük, hogy „nekik szabad, amit másoknak nem lehet”. Szexuális magatartásukat korlátok nem szabályozzák, mert hatalmas éntudatuk alapján kitüntetésnek tartják, ha valakivel szexuális kapcsolatot hajlandók teremteni. A kritikátlan kamaszok előtt gyorsan „tekintélyé” válnak, hatásukra még a púpos, félszemű, görbe lábú, félszű társak is felveszik a Don Juan, illetve Brigitte Bardot attitűdöt. A közösségek bomlasztói, bár szívesen vállalnak a közösségekben vezető szerepet. Később szexuális sikereiket a státuserősök különböző formáival bitzositják maguknak (állást, jutalmat, prériumot, lakást, mellékkeresetet nyújtanak cserébe).

c) *Az amoralitás álláspontja.* Forrásuk a környezet amoralitása, ezért sem státus, sem anyagi meghatározói nincsenek. Többnyire értelmiségi és lumpenproletár környezetből szerveződnek. Az iskolától tudásuk gyarapítását várják, mert ez szükséges érvényesülésükhöz. Erkölcsi, világnézeti alakulásukba minden hatást elhárítanak. Mímikri magatartás, viselkedés jellemzi őket. Fejlett alkalmazkodó képességükkel rendszerint tetszést aratnak, hódítanak, majd gyors kiábrándulást, csalódást váltanak ki. Ez nem érdeklí őket, mert minden szempontból cinikusak.

d) *A féltékenységből fakadó tartózkodás.* Forrása a környezeti nevelés torzulása. Sajátos kettősség uralkodik bennük, tele vannak sóvárgással, ábrándokkal. Álmodozva végig élnek mindazt, amit megtenni nem mernek, ezért mérheterlenül irigylik a velük ellentétesen viselkedő társaikat. Éppúgy a magatartás torzulásához vezet, mint az előzőek.

e) *Az őszinte emberi kapcsolatteremtésre képes viselkedés.* Forrása a harmonikus család és környezet, amelyben nem vette körül a borzalmak légköre a szexualitást, de túlzott hangsúlyt sem kapott. Ők képesek jó barátok, munkatársak, osztálytársak, elvtársak lenni. Nem tévesztik össze első látásra a *nemek közti kapcsolatot a nemi kapcsolattal.* Érzelmileg gazdagok, igényesek.

Szándékosan fogalmaztunk nemek megjelölése nélkül. Ezek a viselkedési minták és variációk fiúkban, lányokban egyformán megtalálhatók. A pedagógusnak, ha nevelésükben szerephez kíván jutni, csíráiban fel kell ismernie őket. Látnia kell, hogy az amoralitás rendszerint a magakelletés, magamutogatás képében jelentkezik, a kihívó viselkedés köntösét ölti magára az énközpontúság, mert bármilyen eszközzel ki kívánja erőszakolni, hogy középpontba kerülhessen. Természetesen az élet ismer más viselkedési mintákat is az említetteken kívül, ezek a legtipikusabbak.

Az iskolának tudatosítania kell a gyerekekben ezeket a magatartásformákat, enélkül szexuális nevelésről nem is beszélhetünk. Láttuk, hogy a szexualitásban nem láthatunk leszűkített biológiai kérdést, a szexuális nevelés is világnézeti, erkölcsi nevelés is egyben. Összefügg ez azzal a ma már evidens ténnyel, hogy cselekvéseink kettős arcúak: ingerekre *reagálnak*, illetve ingerként *reagálást váltanak ki*. Kevésbé ismert azonban, hogy a reagálás nem azonosítható a szavakból megfogalmazott feleletekkel. A reagálás = hatás, amelyet valakiből egy jelenség, egy cselekvés, tevékenység, szó, személy pillanatnyilag, illetve tartósan kivált. Ennek megfelelően a reagálás lehet:

- válasz (levélre, szóra, cselekvésre),
- következmény (szónak, cselekvésnek, bármilyen hatásnak),
- elhárítás (mások szándékának, szavának, tettének),

- érzelem (együttérzés, öröm, utálat, undor),
- biológiai reakció (elpirulás, szívdobogás),
- pszichés reakció (félelem, szimpátia, antipátia),
- szociális reakció (menekülés, másoknál védelemkeresés).

Sajátos, hogy az emberek beérik igénytelenül a formális reagálásokkal: a szóban való megnyugtatóssal, csodálattal, ajándékokkal, s nem érdekli őket a lényegi, a tényleges szándék és következmény. Ezt is meg kell tanítani a gyermekeknek. A reagálás minősége a vállalt áldozatok minőségének a függvénye (a népmesék három próbája után lehet csak elnyerni a királykisasszony kezét).

AZ ÉLET TIPIKUS, de egyben veszélyes jelenségei a hamis azonosítás és a torz különbségtétel. Ilyen hamis azonosítás, ha a szexuális élet reakcióit a biológiai reagálással azonosítjuk. Hirdetjük: ma már ismerünk, és ismertetünk fogamzásgátló tablettákat, penicillint, kiiktattuk a biológiai következmények félelmét, szabaddá (valóban anarchisztikussá) tehetjük a nemi életet. Egyrésztől mindez így nem is igaz, mert tudjuk, hogy a fogamzásgátló szereknek további reagálásaik is vannak, a penicillinnel pedig nem tudtuk teljesen megszüntetni a nemi betegségek létét. Még kevésbé igaz, hogy mint mindennek, a szexuális életnek is vannak pozitív és negatív *pszichés és szociális reakciói* is. Ezek viszont a szexualitás megkezdésének időpontjától, tartalmától, a benne szereplő személyiségek minőségétől egyaránt függenek.

Igazat adhat pl. valaki Ranschburg Jenő megállapításának a Családi kör adásában, amely szerint a lányok szüzessége biológiailag nem érték. Az mindenesetre kár, hogy nem tette hozzá Veres Péter szavait a Balogh családból: „boldog az a lány, aki *szerelemben* (tehát nem áruként, nem játékból stb.) veszette el a szüzességét.” Annak nem kell félnie a pszichés és szociális reagálástól sem. Ezzel szemben, aki könnyelműen jutott oda, annak esetleg egész életében viselnie kell a pszichés, szociális károsodásokat. Ha fiatalokról, fiatalokhoz szólunk, mindig *teljes* igazságot kell hozzájuk közvetítenünk. Épp ezért azt is el kell ilyenkor mondanunk, hogy a szerelem nem elsősorban biológiai kapcsolat. Vajda János Gina, Juhász Gyula Anna szerelme minden biológiai érintkezéstől mentesen vonult be az irodalomtörténetbe. Ugyanakkor az ő esetleges biológiai kapcsolataikról vajmi keveset tudunk.

Minden kapcsolat *értékcseré*, különbségeket az hoz létre köztük, hogy milyen értékek cserélődnek benne. Lenin a szabad szerelmről mindig azt vallotta, hogy a biológiai, szociális és pszichés *egyenértékűség* talaján jön létre. Ennek felderítése hosszabb időt igényel, egymás alapos megismerését. Súlyosan vét ellene, aki *pillanatnyi élvezetet* óhajt vásárolni, és családok nyugalmanak felborításával, mások megtévesztésével (tartós érzelmeket, felelősséget színelve, hazudva) akarja elérni. Ezzel társadalmi kérdéssé tette azt, ami *magánügye* lett volna, ha egyenértékűen az eladónál szerzi be a szükségleteit. Általában csak akkor szabad a szerelem, ha:

- pénzért attól vesszük, aki önként pénzért adja,
- pillanatnyi kalandot azzal hozunk létre, aki pillanatnyi kalandra vágyik maga is,
- szerelmet azoknak vallunk, akik iránt szerelmet is érzünk.

Épp itt teremődik meg a különbségek reális alapja. Amíg lesznek áruszemléletű emberek, akadnak vevők is, amíg lesznek kalandvadászok, addig találunk kalandorokat is. Ezek a kapcsolatok azonban nem érdemlik meg a szocialista, az emberi jelzőt, mert azonosak a vásárló és az árucikk, illetve az állatvilág ösztönkapcsolataival. Nem említettük, mert ez szocialista embertől (világnézetétől, jellemétől, erkölcsiségétől) eleve idegen, a vadász és zsákmánya kapcsolatát, mert nem tekinthető emberinek egyetlen kapcsolat sem, amelyben az egyik fél *áldozat*. A nevelésben ismét olyan többletet jelent ez, amit az iskolának kell feltárnia a tanulók előtt, ha a szülők elmulasztották.

Az értékcseré jelleg megköveteli, hogy azonos értékek cserélődjenek. Ez viszont

azt is jelenti, hogy több összetevővel van dolgunk. Egy barátságban, szerelemben nemcsak az a lényeges, *mit ér mindez nekem*. Nem hanyagolható el az sem, *mit ér mindez neki*. Quasimodo is szerelmes Esmeraldába, Phoebus is. Ez még nem elégséges ok, hogy Esmeralda is szeresse őket. Másképp fogalmazva: tartalmas emberi kapcsolatok csak közös alapokon jöhetnek létre. Az alapok összetevői közé sorolhatjuk:

a) az *érdeklődést*, de nemcsak egymás iránt, hanem annak közös irányultságát is (olvasás, zene, szórakozás stb.);

b) az *azonos világnézetet, erkölcsi felfogást* (csak ez biztosítja, hogy két ember ugyanazt tartsa helyesnek, jónak, igaznak és szépnek. Ha ebben lényeges eltérés van, a kapcsolatnak zátonyra kell futnia). Sokan tévesen azt hirdetik, hogy az ellentétek vonzzák egymást; öntudattal megfogalmazzák: hatásomra majd megváltozik. Illúzió. Az alapellentétek, ellentétes attitűdök kizárják egymás megértését, mihelyt elmúlik a szexualitás biológiai varázsa, marad a puszta valóság, Sarkadi Imre A gyáva c. regénye hősével a cserbenhagyás, a megfutamodás. A könnyen kötött házasságok is ezért torkollnak még könnyebb válásba. Mindebből nagyon következetesen le kell vonnunk azt a tanulságot, hogy a nevelésnek:

- fel kell figyelnie azokra a viselkedési mintákra, amelyeket környezetükből *hoznak magukkal* a gyermekek,

- irányítania kell azokat a viselkedésmódokat, amelyeket iskolai környezetükben alakítanak ki, és *gyakorolnak*,

- de azokat is, amelyeket *el kell sajátítaniuk*, ha valóban azt akarják, hogy életvitelük harmonikus, boldog lehessen.

Mindezek edző terepe lehet az iskola, az osztály, ha a koedukáció lehetőségeit kiaknázza az osztályfőnök. Megtanítja a gyerekeket a megfelelő nemi magatartásra, viselkedésre. A fiúkat tapintatra, udvariasságra, előzékenységre, a lányokat figyelmességre, mindkét nem képviselőit szeméremre (nem azonos a régi álszeméremmel), amely – mint egy másik fejezetben szoltunk már róla – a szuverenitás megvédésének nélkülözhetetlen eszköze. Rá kell mutatnunk arra is, legalább érintőlegesen, hogy ebből a szempontból a magatartás már nemcsak *az én* magatartásomat jelenti, hanem *mindazokét* is, akikét én az enyémmel alakítom. Ismert pl., hogy egy osztály destruktív, cinikus hangadója negatív irányba vezetheti az egész osztályt. Először a lányokról, fiúkról, azután már a szocializmusról, a hazáról, a párttól, végül a munkáról, a munkafegyelemről és mindenről divat lesz köztük fensőséges cinizmussal nyilatkozni. Hamis önmegnyugtatás, ha legyintünk: kamaszok, persze a szerelemtől cinikusan beszélgetnek.

A cinizmus ellen minden formájában védekeznünk, és harcolnunk szükséges. A szexuális élet cinizmusát tetten érhetjük, ha:

- valaki a személyt közömbösnek tartja, csak a neve fontos,

- éppen ezért a gyors személycserék híve,

- az egy pohár víz szemléletével szívesen keresi külföldiek kegyeit (juttató-sokért, azok nélkül).

- egyidejűleg *párbuzamos kapcsolatokat létesít* (László Anna egyik hősnőjével vallja, minden újabb kaland turistaélmény, egy újabb város megismerése),

- aki nem megsérti az erkölcsi normákat, egyszerűen *nem ismer el semmilyen törvényt, amely gátolhatná vágyai kiélését*.

A szexuálcinizmus pszichés és társadalmi következményeit némelyik pszichológusnál nagyobb felelősséggel tárják fel írónk. *Balázs Anna* Tettének oka ismeretlen egy fiatal lány életútját kíséri végig a teljes összeomlásig. Ihletője: a fiatalok öngyilkosságok számának növekedése. Egyébként megszívlelendő *Ursula Zenke* (Hannover) nyilatkozata a szexuális nevelés innsbrucki kongresszusán: a szexuális nevelés jelenlegi formája – mondta, – károsítja a gyerekeket. Gyermekpáciensei helyrehozhatatlan pszichikai károsodásokban szenvednek: agressziók, rombolási düh, kommunikációs képtelenség jellemzi őket. Bennük az undor és a szégyen lebontása minden norma, szabály tagadásához vezetett. *Mary Whitebouses* (angol) ugyanott kijelentette, hogy a levegő

szennyeződésénél károsabb a tömegkommunikáció erkölcsi szennyezése, amely a társadalom szétrombolásának vágyát eredményezi a fiatalokban. A szexualitás végső soron amorális, asszociális magatartást alakít ki bennük.

SZOROS ÖSSZEFÜGGÉST lehet megállapítanunk a szexuális szabadosság és a fogyasztói magatartás terjedése között is. Sokakban az a nézet alakul ki, hogy nekik *joguk van* a társadalomtól, illetve annak kisebb alrendszeraitől (család, iskola, hivatások stb.) teljes ellátottságot, kiszolgálást követelniük, s mivel ezek igénybevételével csak jogaikkal élnek, semmilyen ellenszolgáltatási kötelesség nem hárul rájuk. A szexuális magatartás vonatkozásában ez úgy nyilvánul meg, hogy a fiatalok hangoztatják: *csak önmaguk rendelkeznek önmagukkal, így testükkel is.* Részgazság fogalmazódik meg ebben az állításban. Senkivel, tehát a gyerekekkel és a fiatalok életével sem rendelkezhet senki, így pl. jogsértő, ha őket tőlük idegen pályára kényszeríti valaki, helyette szülei kívánják megválasztani még élettársukat is. Ifjúságellenes vétséget, bűnt követ el, aki erkölcstelen életmódot kényszerít rájuk (veszélyeztetettek). Más azonban a személlyel való rendelkezés jogtalansága, és más a személytől a társadalmi, közösségi normák megtartásának megkövetelése. Az újszülöttek, az ifjak nem feltétlenül Hamletek, akik a társadalom felborulásának helyrebillentésére születtek. Első nevelési feladatunk éppen az, hogy a kis védtelen természeti lényeket *beillesztjük* az emberek társadalmába. Megtanítsuk őket arra, hogy saját érdekükben sem tehetik soha, ami éppen eszükbe jut. Még kevésbé mások érdekét tiszteletben tartva. Az ember egész életét az önállóság és a másoktól való függés igénye, a függetlenség és a másoknak való értelmes engedelmesség ellentéteinek egyensúlya jellemzi. Szükségszerűen következik ez abból, hogy nincs az az ember,

– aki semmiben, *soha nem szorulna rá* mások munkájára, segítségére (termelők, orvos, szülő stb.),

– aki *teljesen önállóan* tudná fenntartani magát,

– aki kizárólag *adna* másoknak, és tőlük soha semmit sem *kapna*.

Minden *elfogadás*, szülőktől ellátás, ápolás, zsebpénz, védelem; tanártól tanítás; orvostól gyógyítás; munkástól, paraszttól termelés *a társadalmi viszonzás* kötelezettségének vállalását is jelenti (pl. szüleim értem hoztak áldozatokat, én a gyermekeimért stb.). A viszonzás kötelezettségének, a társadalomtól (benne a családtól) igényelt fegyelem, rend, munkavégzés, munkával, idővel való elszámolás vállalását csak az utasíthatja el magától, aki az adásokat sem veszi igénybe.

Többször említettük már, hogy pl. a mi epigon hipicink nem figyelnek fel arra, hogy a nyugati ifjúság öltözködése, asszociális viselkedése lázadás a szülők kispolgári életmódja, fogyasztói szemlélete, magatartása ellen. Nálunk tisztázatlan, ki ellen fordul a lázadás, ebből következik, hogy ugyanaz, aki a szülőktől zsebpénzének felemelését, ruhatárának, felszerelésének (magnó, kisorádió, minitévé) modernizálását *követeli*, élesen tiltakozik, ha szüleit érdeklí: hol töltötte az éjszakát, mivel tölti – túlterhelve önmagát – tanulás helyett az idejét; szabadságának megsértését látja abban, ha pedagógusai *szocialista közösségi magatartást*, és nem egzisztencialista anarchiát igényelnek tőle.

Gyakran tapasztalhatjuk, hogy *egyed* fiatalok, de közülük épp *a nagybangúak* szemléleti torzulásai megerősítést kapnak a családtól és a tömegkommunikáció eszközeitől. Nem tipikus, de nem is ritka jelenség, hogy a szülők a maguk nevelési kötelezettségeit forinttal váltják meg. Iskolai kirándulásokon már nem egy pedagógus döb-bent meg a kiránduló tanulók zsebpénzének mennyiségén. A másik végtelen viszont azokat a gyerekeket találjuk, akiket tizenéves koruktól szüleik felnőttnek tekintenek, s ezért azt kívánják tőlük: törődjenek önmagukkal! A tömegkommunikáció azzal járul hozzá, hogy a szó azonossága miatt *a szocialista önkormányzatot* következetesen ösztetvéveszti a polgárral, a szabadságot a szabadossággal.

A nevelés, így az önnevelés, nem azt tűzi célul, hogy megtanítsa mindenkit arra: különböző élethelyzetekben *mit kell mondania*. Ennél magasabbra tör: *bogyan kell cselekednie*. Ha célunk komoly, akkor azt is tudomásul kell vennünk, hogy cselekvéseink a személyiség két regulációjának (szabályozójának) ütközésében születnek meg:

az ösztönző		és	a fékező regulációkában
társadalmi	egyéni	társadalmi	egyéni
divat jutalom külső hatások mások tettei elismerés szokások	ösztönök érzelmek indulatok szenvédélyek akarat, vágy önmegvalósítás (szükségletek)	törvények szabályok (KRESZ) értelem közvélemény felelősség büntetés	erkölcsiség normák világnézet jellem felelősségtudat önuralom

Az abnormis, deviáns magatartások mögött mindig megtalálhatjuk a két szabályozó egyensúlyának felbomlását. Ha pl. az indulat vagy a szenvedély – a köznyelv szerint – önti el valakinek az agyát, kikapcsolódik a fékező szabályozó, ilyenkor következnek be a balesetek, az indulatkitörések stb. A *fasizmus* ideológiája fogalmazta meg, hogy az „übertársaknak” csak saját vezetőikkel szemben van szükségük fékező erők alkalmazására (a cipollai teljes akaratvesztésre, fenntartás nélküli engedelmességre), a kiscsibrendű népekkel szemben szabadon érvényesíthetik ösztönzőiket. Modernebb formában az *egzisztencializmus* veti el az „egyéniséget”, a személyiség „szabad megvalósítását” korlátozó fékező erők szerepét. Nincs azonban olyan stílusfordulat, amely lehetővé, jogosulttá tenné, hogy bárki a fasizmust vagy az egzisztencializmust szocializálja! A szocialista nevelés kétfrontos harcot vív:

– egyrészt *a szülői, a felnőtt önkény ellen* veszi védelembe az ifjúságot (vö. Ifjúsági Törvény), amely a fékező erők egyeduralmával hajlandó szolgálai engedelmességet, teljes kiszolgáltatottságot (pl. a verés jogát), egyéniségük teljes feladását követelni tőlük; ez torz magatartást alakít ki bennük (félelmeket, görcsöket, traumákat),

– másrészt azonban következetesen harcol *az ösztönző erők egyeduralma ellen* is, törvénnyel, előírásokkal, iskolai rendtartással, házi renddel olyan fékezőket kíván beépíteni a személyiségekbe, amely lehetetlenné teszi, hogy a polgári anarchiát, a dzsungeltörvényeket, az ökoljogot érvényesítsék a szocialista közösségi normák helyett otthon, az utcán, szerelmükben, egész életükben.

DR. GALICZ TIBORNÉ
Gödöllő

Kísérletek az általános iskola tervszerű nevelő munkájának lemérésére

Iskolánk tanári szobájában évenként lejátszódó esemény év végén és a következő év elején, hogy távozó nyolcadikosainkat siratjuk. Milyen kár, hogy nem foghatjuk tovább a kezüket, nem kísérhetjük naponta figyelemmel nyiladozó értelmük ezernyi